

Inleiding

Er zijn bijbelverhalen waarin weinig overblijft van God als vriendelijke oude baas, de voorstelling van zaken waarmee wij hem aanvaardbaar hebben gemaakt. Dat zijn de verhalen waarin hij zijn tanden laat zien, er op los gaat tegen alle denkbare tegenstand. Ook tegen het volk dat hij bevrijd heeft uit het slavenland kan hij tekeergaan, vaak omdat hij ze niet dankbaar genoeg vindt. In een serie preken over bijbelgedeelten die je liever over zou slaan, zou Numeri 12 de kroon spannen. De goede God in wie wij ons vertrouwen willen stellen, die zo anders is dan alle andere vergoddelijkte machthebbers, is hier voor ons gevoel onrechtvaardig en onheus.

Nu hebben de godgeleerden een hele ris verklaringen daarvoor, wij weten de ongerijmdheden in de bijbel weg te poetsen door te zeggen dat het 'in die tijd' nu eenmaal anders was, dat je alles moet lezen in zijn eigen culturele context. Dat er toen-en-toen bijvoorbeeld héél anders gedacht werd over de verhouding man-vrouw. Of dat er in de teksten ruzies spelen tussen de profetische en de priesterlijke stromingen. Er kunnen ook meerdere bronnen van een verhaal in elkaar geschoven zijn. Van die dingen, die handig zijn om te weten als je er tentamen in moet doen, maar die je in je geloofsvertrouwen niet veel verder helpen. En al die excuses die gevonden zijn om akelig klinkende zaken weg te moffelen, schieten tekort als de verteller van Numeri het woord krijgt. Alsof hij op de kans geloerd heeft met iets aan te komen waar zelfs de meest inventieve en goedbedoelende uitlegger geen draai aan kan geven. Ik heb zelfs het vermoeden dat de schrijver van dit verhaal er, met al zijn geloof, een heidens plezier in heeft gehad het juist zo en niet anders te vertellen.

Numeri 12¹

- 1 Miriam sprak met Aäron over Mozes
vanwege een Kushitische, die hij zich tot vrouw genomen had:
Een Kushitische heeft hij zich tot vrouw genomen.
- 2 Ze zeiden:
Heeft ADONAI enkel en alleen door Mozes gesproken?
Spreekt hij niet ook door ons?
Dat hoorde ADONAI.
- 3 Mozes was een zeer deemoedig man,
meer dan alle mensen op het aangezicht van de aardakker.
- 4 Daarom reageerde ADONAI zelf
en sprak direct daarop tot Mozes en tot Aäron en tot Miriam:
Ga naar buiten, gedrieën, naar de Tent der Ontmoeting!
Zij gingen gedrieën.
- 5 ADONAI daalde af in een wolkkolom,
ging staan bij de opening van de Tent en riep:
Aäron en Miriam!
Zij traden naar voren, de twee.

¹ Bewerking van de vertaling van Huub Oosterhuis en Alex van Heusden, *In de woestijn* (2004), p. 57-59.

6 Hij sprak:

Horen jullie toch mijn woord.

*Is een van jullie een profeet van MIJ, ADONAI,
in een visioen laat ik mij aan hem kennen,
in een droom spreek ik tot hem.*

7 *Zo niet Mozes, mijn dienstknecht:
vertrouwd in heel mijn huis is hij.*

8 *Met hem spreek ik van mond tot mond,
zichtbaar en niet in raadselen,
de contouren van ADONAI aanschouwt hij.
Waarom is er dan geen ontzag bij jullie
dat jullie zo tegen mijn dienstknecht, tegen Mozes spreken?*

9 De toorn van ADONAI was ontvlamd tegen hen
en hij ging.

10 Nog was de wolk niet geweken van boven de Tent
en zie: Miriam, melaats, als sneeuw.
Aäron keerde zich om naar Miriam en zie, melaats is zij.

11 Aäron sprak tot Mozes:

Ach, mijn heer, reken ons deze zonde niet blijvend aan
omdat wij dwaas hebben gehandeld,
ja, wij hebben gezondigd.

12 Laat haar toch niet zijn als een kind
dat doodgeboren uit de moederschoot komt,
het vlees half weggeteerd.

13 Mozes schreeuwde tot ADONAI en sprak:

O God, genees haar toch!

14 ADONAI sprak tot Mozes:

Had haar vader haar gespogen, gespogen in het gezicht,
zou zij zich dan niet zeven dagen hebben geschaamd?
Laat haar zeven dagen zijn uitgesloten buiten het tentenkamp
en er daarna weer worden bijgehaald.

15 Miriam werd uitgesloten buiten het tentenkamp, zeven dagen,
en het volk trok niet verder
voordat Miriam er weer bijgehaald was.

16 Daarna trok het volk verder, uit Chatseroth,
en zij sloegen hun tenten op in de woestijn van Paraan.

Echt gebeurd

1

Bij de eerste zinnen van dit verhaal zeggen sommige geleerden² dat we hier met twee bronnen te maken hebben, een die het op buitenlandse echtgenoten heeft voorzien en een andere die

² Henk Jagersma noemt in *Numeri I* uit de serie *De prediking van het Oude Testament* (1983), p. 266, geleerden uit het begin van de twintigste eeuw en hun publicaties, onder anderen B. Baensch in *Kurtzer Handkommentar zum A.T.* en nog wat volk in *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*; als meest recente bron het *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* van E. Jenni en C. Westermann uit 1971.

de unieke positie van Mozes nog eens wil benadrukken. Maar dat is niet waarom het hier zo staat: er gebeurt iets wat we allemaal herkennen. Ze zégggen dat ze iets op die buitenlandse vrouw van Mozes tegen hebben, een Kushitische, dat is dus een zeer donkerhuidig type, maar ze bedóelen dat ze het oneerlijk vinden dat zij niet als Mozes' gelijken tellen. Om dat laatste hardop te zeggen, is een beetje gênant, het klinkt te verongelijkt, maar dat eerste kan doorgaan voor oprechte zorgen omtrent de zuiverheid van het volk. Hoewel dat in onze ogen nog veel gênanter is.

Zo werkt het nog steeds, in politieke discussies waar er vaak achterliggende redenen zijn als men op een onbenullige bijzaak alle nadruk legt, en ik vrees dat we het privé ook doen in onze oordelen, en in onze als goede raad vermomde bemoeizucht.

Het is een illustratie van een van de gouden zinnnetjes van Huub Oosterhuis:³ 'Er staat in de bijbelse verhalen (...) niets dat niet echt gebeurd is. Ze zijn zo echt gebeurd als onze eigen levens echt gebeuren.'

Die zinnen hebben we nodig bij het vervolg: Miriam en Aäron bestrijden Mozes' alleen-zeggenschap als woordvoerder van God en uitvoerder van zijn wil, en God maakt onomwonden duidelijk wat zijn bijzondere verhouding tot Mozes is. Niet voor niets wordt Mozes daarbij omschreven als een zachtmoedig mens. Deemoed, dat is dé voorwaarde voor goed leiderschap. Maar al zingt God voor Miriam en Aäron Mozes' lof in poëtische klanken, zijn woede 'ontsteekt'. Dan wordt Miriam gestraft met een huidziekte, Aäron niet. Was dat, zoals verouderde theologie het zei, omdat hij zijn priesterlijke taken moest kunnen blijven vervullen en niet uit het tentenkamp gemist kon worden? Lijkt me onzin, evenals de uitleg dat Miriam in deze hele affaire de initiatiefneemster geweest zou zijn - 'Zij sprak tot Aäron,' daar begint het immers mee! Maar dat lijkt meer op kindergedrein van het formaat 'zij is begonnen!', dan op degelijke uitleg van de teksten.

Wat is er dan wel aan de hand? Het is mooi dat haar beide broers per omgaande het pleit voor haar voeren en tot God roepen dat hij het ongedaan moet maken, maar waarom treft het haar als enige? Is dat een man-vrouw-dingetje? Sluit de Eeuwige hier aan bij de heersende opvatting van toen? Nee, eeuwigheid kan niet tijdgebonden zijn. En het excuus dat we het in zijn eigen tijd moeten zien, heb ik de pas al afgesneden.

En dan nog, als Mozes tot hem schreeuwt, komen er die zinnen over vaders die op hun dochters spugen waardoor dan de dochters zich zouden moeten schamen. Als die opmerking door Mozes of Aäron was gemaakt, had ik er wel weg mee geweten: stelletjes macho's...

Maar nee, het is ADONAI die het zegt. En ik vertoon, waarschijnlijk door mijn beroep, de Pavlovreactie dat ik God in bescherming wil nemen en het hele Oude Testament erbij, waarop de kritiek al zo vaak is dat het een en al geweld van Godswege is. Maar nergens zo sterk als hier wil ik vooral zijn woord omgekeerd hebben: dat vaders die hun dochters bespugen zich moeten schamen. Díe handelen schandalig, de dochters niet. Ik denk dat het beter is dat ik ga doen wat in de Talmoed door de rabbi's Jeshua en Jirmejahu gedaan wordt.

2.

In een Talmoedverhaal komt er, op een moment dat er een theologisch geschil moet worden beslecht, een stem uit de hemel. Gods stem komt rechtstreeks tot de geleerde gelovigen. En hoe reageren die?

³ Huub Oosterhuis, *Boek van mijn leven* (2000), p. 9.

Rabbi Jeshua en rabbi Jirmejahu zeggen: 'Er staat in de Thora dat het gebod niet in de hemel is (Deuteronomium 30:12). Het woord van God is bij de Sinai aan mensen gegeven en dus hebben wij geen boodschap aan stemmen uit de hemel.'

Als later een van de rabbi's de profeet Elia ontmoet, vraagt hij wat God wel gedacht mocht hebben toen dat gebeurde. De profeet zegt: 'Hij moest vreselijk lachen en zei: mijn kinderen hebben van mij gewonnen, mijn kinderen hebben van mij gewonnen.'⁴

Er zit niet anders op: ook nu moeten de kinderen Gods hem verslaan, tegen hem ingaan in Godsnaam.

Het is christenen bijna wezensvreemd om het tegen God of zijn woorden op te nemen. Het kwaad, dat richten wij mensen aan. God is louter goed. Ook in het Jodendom is dat de gedachte. Maar er is dus ook de sierlijke variant waarin God geen massief blok is, het besef dat de leergang door de woestijn ook voor hem een periode is om te leren.

'God begint elke ochtend met een uur Thora-*lernen*,' luidt een Joodse uitspraak. Dat zet zich na de woestijn voort, tot in Jezus' Bergrede waarin het refrein klinkt: Gij hebt gehoord dat er gezegd is - maar ik zeg u.' En in de brieven van Paulus waarin de gelijkheid van man en vrouw wordt beleden, in weerwil van belabberde vertalingen die teruggevallen zijn in een vrouwvijandig en dus mensvijandig denken.

Het mooiste zinnetje uit dit rare verhaal staat aan het slot, als verteld is dat Miriam is buitengesloten:

'En het volk trok niet verder voordat Miriam er weer bijgehaald was.'

Dat volk krijgt er in de loop van de woestijnreis vaak van langs. Maar hier verslaan Gods kinderen hem in hun reactie. Ze zijn een van zin met de uitgestotene. Voorbeeldige solidariteit. En omdat er niets in de bijbel staat dat niet ook echt gebeurt: zo moge het bij ons ook zijn.

⁴ *Hebrew-English Edition of the Babylonian Talmud, Baba Metsi'a* (1962), 59b; ook te vinden in W. Zuidema, *Gods partner* (1977/1988), p. 157.